

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Een praktische gids voor een weerbarstige praktijk: actieonderzoek in je eigen organisatie

Alex Schenkels*

D. Coghlan & T. Brannick, *Doing action research in your own organization*, London: Sage Publications, 2014, 205 pagina's, ISBN 144-62-7257-5, € 40,99.

Inleiding

In de vierde editie van dit handboek voor actieonderzoekers maken Coghlan en Brannick duidelijk dat het boek primair bedoeld is als een praktische, methodologische handleiding voor ervaren en beginnende onderzoekers, die in hun eigen organisatie een actieonderzoek willen verrichten.

Het centrale vraagstuk dat zij behandelen is de veelzijdige rolidentiteit van een actieonderzoeker die in diens eigen professionele context onderzoek doet. Hoe ga je om met de dubbelrol als medewerker en onderzoeker? Hoe ga je om met je onderzoeksresultaten die enerzijds bruikbaar moeten zijn voor je eigen werkcontext en anderzijds vertaalbaar naar andere contexten? Hoe bewaak je de betrouwbaarheid van je interpretaties? Hoe ga je om met ethische dilemma's? Dit zijn logische, maar niet makkelijk te beantwoorden vragen voor (onervaren) actieonderzoekers. Zij beloven hier de lezer de nodige handvatten voor te bieden.

Het boek is opgebouwd uit drie delen en kent in totaal twaalf hoofdstukken, waarvan het laatste hoofdstuk de conclusies bevat. Deze drie delen zullen in deze recensie chronologisch behandeld worden.

Deel I

Het eerste deel bevat een introductie in de discipline, de rol van samenwerking en kwaliteit van actieonderzoek. De auteurs behandelen eerst de basis van actieonderzoek: de zogenaamde 'actiencyclus'. Hierbij vertrekt de onderzoeker vanuit een vraag- en doelstelling, planning en strategiebepaling. Vervolgens worden deze omgezet in concrete acties en implementaties et cetera (pp. 13-15). De eerste helft van het eerste hoofdstuk is een logische inleiding voor hen die minder bekend zijn met de discipline, maar biedt weinig vernieuwends voor meer gevorderde actieonderzoekers.

Het kan de auteurs echter niet verweten worden dat ze in dit deel, getiteld *foundations*, onvolledig zijn. Zo beschrijven zij bijvoorbeeld de voor actieonderzoek typerende kwaliteitsstandaarden. Allereerst gaan zij in op de hoge mate van samen-

* Alex Schenkels MA is humanisticus en werkt als docent filosofie bij de opleiding Pedagogiek van Fontys Hogescholen te Eindhoven. E-mail: a.schenkels@fontys.nl.

werking en interactie tussen onderzoeker en onderzochten. En ook het belang van (zelf)reflectie door de onderzoeker(s) wordt belicht, aangezien men juist voorkennis en subjectieve betrokkenheid inzet in dergelijke projecten. Vooral dit laatste is interessant voor de meer onervaren lezers. Het is een punt waarop je je als actieonderzoeker vaak moet verdedigen tegenover collegae van andere paradigmatische snit.

Deze rol als onderzoeker beschrijven ze aan de hand van de metafoor ‘acteur-regisseur’. De auteurs laten duidelijk zien dat je als insider je eigen ervaringen, oordelen en overtuigingen meeneemt in je onderzoek. Dat maakt dat je enerzijds juist deze te onderzoeken praktijk op zo’n nabije en levendige manier kunt ontsluiten (acteur). Anderzijds is zelfbewustzijn, sensitiviteit, dialoog en kritiek geboden met het doel de kwaliteit van je interpretaties te waarborgen (regisseur) (pp. 37-39). Er is wel meer geschreven over deze dubbele pet die je als actieonderzoeker opzet. Maar de beeldende manier waarop ze dit beschrijven, heeft meerwaarde.

Hoofdstuk 3 geeft een inzage in de wetenschapsfilosofische wortels van actieonderzoek.

Deel II

Anders dan de titel van deel II, *Implementation*, doet vermoeden, gaat dit niet louter over het implementeren van onderzoeksopbrengsten. Dit is overigens ook typerend voor actieonderzoek: het ontwerp van een onderzoek is zoals de auteurs schrijven een heuristisch in plaats van een lineair proces. Sowieso gaat geheel hoofdstuk 4 over de ontwerpfase van een onderzoek. Vanaf hoofdstuk 5 wordt het een stuk praktischer. Zo krijgt de lezer verschillende voorbeelden en handvatten om reflectie- en onderzoeksvragen op te stellen, hoe je een focus voor je onderzoek kunt kiezen en samen te werken in een constructieve dialoog met de ‘stakeholders’ van het project.

Deel III

Dit deel behandelt de uitdagingen die actieonderzoekers tegenkomen als ze hun eigen praktijk onder de loep nemen. Voor de meer gevorderde onderzoekers is dit het meest interessante deel, waarin de auteurs ook het meest toevoegen aan andere literatuur over actieonderzoek.

Centraal staat de dubbelrol van de actieonderzoeker: in feite is dit een verdere uitdieping van de eerdergenoemde ‘acteur-regisseur’-rol. Coghlan en Brannick zetten vier vormen van *insider research* uiteen met de bijpassende methodologische keuzes. Dit biedt een interessant en praktisch kader.

Hoofdstuk 9 gaat in op de voor- en nadelen van deze roldualiteit. De vertrouwde met de organisatiecultuur en taal en toegang tot respondenten worden genoemd als voornaamste voordelen. Als nadelen noemen zij de invloed die juist deze vertrouwde en verbondenheid met zich meebrengen in je interpretaties en ethische dilemma’s die je als onderzoeker kunt ervaren. Hoofdstuk 10 is mijns inziens het

hoofdstuk waarmee dit boek zich het meest onderscheidt van andere handboeken over deze discipline. Hierin gaan de auteurs in op het gegeven dat je als actieonderzoeker vaak in een krachtenveld van verschillende belangen opereert en hoe je hier zorgvuldig mee kunt omgaan.

Evaluatie

In 2006 verscheen al een recensie van de tweede editie van het boek in KWALON, van de hand van Frits Coumou. Zijn voornaamste aanmerking bij die editie was dat het boek didactisch sterker had gekund, daar de auteurs meer samenhang tussen de theoretische begrippenkaders hadden mogen aanbrengen (Coumou, 2006). Dit kritiekpunt blijft van toepassing, hoewel deze didactische tekortkoming wellicht meer in een ander punt zit. Vooral in deel I lijken de auteurs namelijk steeds in de verleiding te komen om vrij complexe wetenschapsfilosofische vraagstukken aan te snijden, zoals ‘waarom is actieonderzoek wel of geen wetenschap?’ of de uiteenzetting over het concept ‘interioriteit’. Vervolgens blijven deze beschouwingen – hoe kan het ook anders in een of twee pagina’s – behoorlijk oppervlakkig. Hierdoor wordt het voor de lezer echter eerder verwarrend dan verhelderend.

Dit kritiekpunt ten spijt hebben Coghlan en Brannick een sterk handboek afgeleverd. Een van de sterke punten van het werk is dat het talloze praktische handvatten voor de verschillende fasen van het onderzoek biedt. De bruikbaarheid voor – met name – beginnende actieonderzoekers is hierdoor groot. In vergelijking met andere handboeken met betrekking tot dit thema onderscheidt het boek zich. Vaak zijn handboeken over actieonderzoek een verzameling van verschillende artikelen, waardoor de samenhang verloren gaat. Dit geldt bijvoorbeeld voor het standaardwerk van Reason en Bradbury (2008). Andere werken blijven vaak hangen bij de achtergronden en wetenschappelijke principes van actieonderzoek. De handboeken die wel ‘instructies’ bevatten, zijn doorgaans uitsluitend gericht op solistische *first person*-actieonderzoek zoals McNiff en Whitehead (2009). Deze editie is in die zin uitputtender.

Als actieonderzoeker was ik erg benieuwd naar hoofdstuk 8 tot en met 10. Subjectiviteit en betrouwbaarheid zijn door de dubbelrol als actieonderzoeker delicate kwesties, zoals ook ethische dilemma’s en een zekere politieke dimensie van actieonderzoek. Hoe om te gaan met de zeer nauwe betrokkenheid bij de data en de onderzoeksetting is vaker beschreven. De auteurs beschrijven dit in hoofdstuk 8 en 9 verdienstelijk, maar zijn daarin niet uniek.

Vaak wordt de politieke dimensie van *insider*-actieonderzoek op een heel descriptieve manier behandeld, waarbij vooral de constatering verwoord wordt dat je als actieonderzoeker een politieke actor bent en in een krachtenveld opereert. Dat is zinnig ter bewustwording als onderzoeker, maar de vraag wat voor implicaties dit vervolgens heeft voor bijvoorbeeld methodologische keuzes blijft dan vaak onbeantwoord. In de eerste pagina’s van hoofdstuk 9 dreigt ditzelfde fenomeen zich te manifesteren. Tot aan pagina 156, waar dankzij de criteria opgesteld door Kakabadse (1991) en Friedman (2001), helderheid wordt verschaft over hoe je specifiek kunt acteren op een moment dat je je te midden van strijdige belangen bevindt

tijdens het project. De casus op pagina 159 is bovendien zeer nuttig, een mooi voorbeeld van hoe een onderzoeker hieraan vorm heeft gegeven.

Conclusie

Zoals gezegd is het doel van Coghlan en Brannick een methodologisch (naslag)werk voor praktiserende actieonderzoekers te bieden. Deze belofte maken zij grotendeels waar. Zeker wat betreft de opzet van een actieonderzoeksproject en het omgaan met politieke dilemma's biedt het werk duidelijke, zeer praktische kaders en oefeningen.

Literatuur

- Coumou, F. (2006). Een goed vertrekpunt voor actieonderzoek in je eigen organisatie. *KWALON* 32, 11(2), 48-50.
- McNiff, J. & Whitehead, J. (2009). *You and your action research project*. London: Routledge.
- Reason, P. & Bradbury, H. (2008). *The SAGE handbook of action research: Participatory inquiry and practice*. London: Sage Publications.